

To cite this article: Özcan, U., Katuk, D. (2021). Cengiz Bektaş “Su Belleği” Söylemi ve Olbia Sosyal Merkezi. International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS), 5(1), 49-68

Submitted: Februar 03, 2021

Accepted: May 28, 2021

CENGİZ BEKTAŞ “SU BELLEĞİ” SÖYLEMİ VE OLBİA SOSYAL MERKEZİ

Uğur Özcan¹

Damla Katuk²

ÖZET

Bu çalışmada, Cengiz Bektaş’ın bir mimari eseri olan Akdeniz Üniversitesi’ne bağlı Olbia Sosyal Merkezi üzerinden; su elemanları ve bellek arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bir aktarım ögesi olarak, su şiirselliğinin mekâna ve insana yansımaları tartışılmıştır. Bu tartışmalar Bektaş’ın edebi eserleri ile birlikte ele alınmıştır. Özellikle Bektaş şiirlerindeki su ögesi ve tasarladığı mekânlardaki su öğeleri arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Sembolikleşen su elemanlarına metaforik yaklaşımla oluşturulan kurgunun, iletişim sorunlarına getirdiği çözümlerden bahsedilmiştir. Sosyal merkezin tasarımında geçmişteki arketiplere getirilen yeni yorumlarla nasıl bir postmodern tavır sergilendiğine de değinilmiştir. Bilimsel araştırmalarda elde edilen su hafızası ile ilgili açıklamalar sorgulanmış ve mimarlık ile nasıl ilişkilendirilebildiği konusunda yeni fikirler tartışılmaya açılmıştır. Hayatın başlangıcında, şimdisinde ve geleceğinde önemli bir yere sahip olan suyun, mimari bellek ile bağlantısı irdelenmiştir. Suyun iyileştirici ve birleştirici gücünün birey ve mekân arakesitinde nasıl iletişimde olduğu üzerine düşünülmüştür. Suyun bu denli önemli olduğu 21. yüzyılda, görünenin ötesinde farklı bir yönü ele alınmıştır. Edebiyat, fizik, kimya gibi bilim dalları ile ilişkilendirilmiştir. Suyun kendi içinde değişmeyen özü ile birleşen moleküler değişimin, mekânla nasıl bir bellek oluşturabileceği tartışılmıştır. Bu bellek ve birey arasındaki etkileşimde taklit eyleminin var olup olmadığı konusuna değinilmiştir. Su ve bellek arasındaki etkileşim ve dönüşüm ihtimallerinin gerçekliği sorgulanmıştır. Mevcut mimaride malzeme kullanımı ile bu ilişkilerin nasıl sağlandığı ve gelecekte nasıl sağlanabileceği konusunda kanaatler ortaya konulmuştur.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye, uozcan@fsm.edu.tr

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, damla.katuk@stu.fsm.edu.tr

Anahtar Kelimeler: Olbia Sosyal Merkezi, Su, Su Elemanları, Su Mitosları, Bellek.

CENGİZ BEKTAŞ'S DISCOURSE "WATER MEMORY" AND OLBİA SOCIAL CENTER

ABSTRACT

In this study, through the Olbia Social Center affiliated to Akdeniz University, which is an architectural project by Cengiz Bektaş in Antalya, relations between water elements and memory has discussed. As a transfer element, the reflection of water poetry on space and person has discussed. These discussions have been handled together with the literary works of Bektaş. Especially the connections between the water element in Bektaş's poems and the water elements in the spaces designed have examined. The solutions it brought to communication problems of the fiction created with a metaphorical approach to symbolized water elements have mentioned. In the design of the social center, it has also mentioned how the postmodern attitude is displayed with the new interpretations brought to the archetypes of the past. Explanations about water memory obtained in scientific research are questioned and are opened to discussion new ideas about how it can be associated with architecture. The connection of water, which has an important place in the beginning, present and future of life, with architectural memory has examined. It has thought on how the healing and unifying power of water is in communication at the intersection of the individual and space. In the 21st century, where water is so important, a different aspect has discussed. It has been associated with branches of science such as literature, physics and chemistry. It has been discussed how molecular change combined with the unique essence of water can create a memory with space. Whether there is an act of imitation in the interaction between this memory and the individual is discussed. The reality of the of transformation and interaction between water and memory has been questioned. With the use of materials in the current architecture, opinions have been put forward on how these relations are achieved and how they can be achieved in the future.

Keywords: Olbia Social Center, Water, Water Elements, Water Myths, Memory.

GİRİŞ

“Biyolojik hayatın başlangıcı ve canlıların yaşaması için şart olan su, insanoğlu tarafından çok eski devirlerden beri kutsal bir varlık addedilmiştir” (Önge, 1972, s. xxiii). “Kur’an, İncil ve Mısır Mitolojisine göre hayatı simgeleyen su, yaşamın her alanında olduğu gibi mimari üzerinde de etkilidir” (Şengül, 1995, s. 1). “Tüm şeylerin ilkesi sudur.” olarak Aristoteles tarafından aktarılan Thales'in bu ilkesi, suyun bir arkhe olduğunu kabul etmektedir. Bu yargıya her şeyin tohumunun sıvı bir doğaya sahip olması ve suyun da sıvı doğaların ilkesi olması sayesinde varmıştır (Aristoteles, 2019, s. 24-25). Bu bağlamda insan mekân ilişkisinde su bir izdüşüm ögesi olarak ele alınabilir mi? Mekânın insan belleğine aktarımı ya da tam tersi için su bir ara kesit oluşturabilir mi? Bu düşünceler ve sorular, bir Cengiz Bektaş yapısı olan Akdeniz Üniversitesi Olbia Sosyal Merkezi su elemanları üzerinden bu çalışmada irdelenecektir.

Bellek, geçmişini saklama ve yeniden meydana getirme yetisidir. Ansal bir işlem olup bilinç işidir. Bellek bir yeti olduğu gibi aynı zamanda özneye nesne arasındaki etkileşimin sonuçlarını barındırma yeridir (Özak, 2009, s. 147).

Bu çalışmada doğa ve insan için önemi büyük olan su elementinin, mimaride sadece su ögesi olmaktan çıkıp, birey ile nasıl bütünleşebileceği konusu üzerinde durulmuştur. İnsan vücudundaki su oranı yüzdesini dikkate aldığımızda, bireyin de çevresindeki su ile uyumlu ya da zıttı şekilde dönüşüm geçirebileceği söylenebilir. Bu dönüşümlerin çözümlenebilmesi için mimarlığın yanında, edebiyat, fen gibi diğer bilim dalları ile birlikte çalışmak gerekecektir. Mimari anlamda farklı perspektiflere veri sağlayan sonuçlar elde edilebilir. Suyun şiirselliği ile birlikte, su içindeki değişmeyen özüne, çözümlerine, yansımalarına ve belleğine ulaşabilmek mümkün olabilecektir.

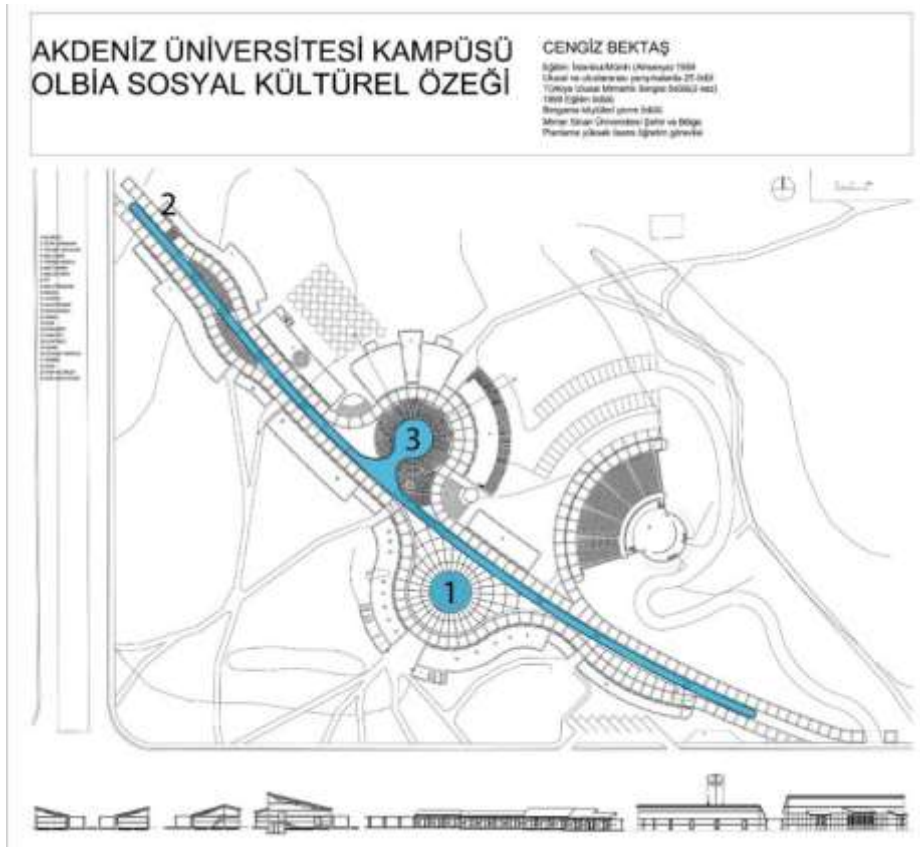
Olbia Sosyal Merkezi ve Su Elemanları

Çalışmanın ana konusu Akdeniz Üniversitesi kampüsünde yer alan Olbia Sosyal Merkezi su elemanları üzerinden, su belleği söylemini tartışmaktır. Kampüs içerisinde Olbia antik kenti de bulunmaktadır. Cengiz Bektaş Mimarlık İşliği tarafından tasarlanmış olan bu yapı, proje yeri Antalya’da olan bir Sosyal Tesis projesidir. 1999 yılında tamamlanmış olup, toplam 3,641 m² inşaat alanına sahiptir. 2001 yılında Ağa Han mimarlık ödülüne layık görülmüştür. Projenin tasarlanma amacı mevcutta farklı tarzlarda var olan binaların kimlik sorunlarını çözmek ve birbirleri ile ilişki kurmasını sağlamaktır. İnsan ölçeğine uygun şekilde tasar-

lanmış olan projenin mekânları, sürekli birbirlerine akan bir sirkülasyon şeması içerisindedirler.

Tasarımda su öğelerinin kullanımı dikkat çekmektedir. Bu konu Ağa Han Mimarlık ödülü teknik inceleme özetinde detaylı olarak incelenebilir.

Sosyal merkezdeki su öğelerinden birincisi, mimarın Kayseri’de ve Manisa Müzesinde gördüğü çöpür taşlarından esinlenerek tasarladığı çeşitlemelerden oluşan 12 m çapındaki bir dönercedir. İkincisi ise vaziyet planında görüldüğü gibi ana eksen boyunca akan, proje alanının doğal eğimini takip eden ve güçlü bir etkiye sahip olan su kanalıdır. Üçüncüsü de Sosyal Merkez’in orta kısımlarında yer alan 7-8 cm derinliğe sahip ve ortasında bir çınar ağacı dikili olan havuzdur. Bektaş kendi kitabında bu havuzun derinliğinden bahsederken yukarıdaki ölçüleri vermektedir. Ağa Han Mimarlık ödülü teknik inceleme özetinde 10 cm olduğu yazmaktadır. Şekil 1’de mavi renk ile gösterilen ve numaralandırılan su elemanları sırası ile açıklanmıştır.

Şekil 1 Vaziyet Planında Numaralandırılmış Su Elemanları (Url-3)

Su Elemanı 1

Kosova'daki Prizren şehrinde çöpür taşı olarak isimlendirilen bu dönerce taşlar, mimaride su kullanımı ile birleşmektedir. Bu kullanım Asya'dan beri Türk Sa-

natında görülen bir özelliktir. Artuklu ve Akkoyunlu yapılarında eyvanlar içinde çeşmeden kademeli biçimde akıtılarak sular değişik oyunlu yollarla havuzlara doldurulurdu. Aynı gelenek; Divriği Darüşşifası havuzunda, Konya İnce Minareli Medrese, Mardin Zinciriye ve Kasımiye Medreseleri havuzunda, Kayseri Güpgüpoğlu Konağı'nda (Resim 1 ve Resim 2), Sivas Numan Efendi Kütüphanesi'nde (Resim 3), görüldüğü gibi Selçuklu ve Osmanlılarda da karşımıza çıkar. İçerisinde dere veya çay akan şehirlerin bazılarında sular küçük arklarla avlu, bağ ve bahçe içerisinden geçirilirdi. Evlerin avlularından geçirilen sular değişik kademelenme ile akıtılırdı. Bu kademelerin her birine muhtelif delikli taşlar konularak sular bunların içinden geçirilirdi. Taşların delikleri ses çıkartması için dışarıda bırakılarak bu deliklerden geçen sular her kademedede farklı ses çıkartarak bir melodi oluştururdu (Acun, 2010, s. 10).

Resim 1 ve Resim 2 Çöpür Taşı, Güpgüpoğlu Konağı, Kayseri (Url-5)

Resim 3 Çöpür Taşı, Numan Efendi Kütüphanesi, Sivas (Url-6)

Bektaş'ın çöpür taşından yola çıkararak yapmış olduğu çeşitlemelerden biri olan ve 7 kottan oluşan su ögesi burada görülmektedir (Resim 4). Katman olarak 7 adet kotun kullanılmasındaki amaç sanatın 7 kolu olmasından kaynaklanıyor olabilir. Buradaki su ögesi tasarımında, suyun travertenlerden akışı ile doğacak doğal bir müzik kaynağı sesi bekleniyor olabilir (Resim 5).

Resim 4 Dönerce Havuz, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Url-8)

Resim 5 Dönerce Havuz ve Saat Kulesi, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Su Elemanı 2

Yapıya uçtan uca eşlik eden ve eğime göre kot kot hareket eden ikinci su elemanı bir su kanalıdır. Yan patikalarda yürüyen insana yalnız olmadığını ve ona eşlik eden bir su ögesi olduğunu hatırlatmak mümkündür. Bu kanal, üzerinde kanala doğru eğimli yapılan tentelerden akan su için de bir birikinti alanı görevi üstlenmektedir (Resim 6 ve Resim 7). Kimi zaman daralan, kimi zaman genişleyen sert ve yeşil zemin arasında bağlantılar oluşturan bir omurgadır (Resim8 ve Resim9).

Resim 6 Su Kanalı, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Resim 7 Su Kanalı, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Resim 8 Su Kanalı ve Dönerce Havuz, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Resim 9 Su Kanalı ve Saat Kulesi, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Su Elemanı 3

Derinliği çok az olan ve ortasında hayatın simgelandığı sığ havuz ise üçüncü su elemanıdır. Bektaş “Su İnsan” başlıklı kitabında havuzun ortasındaki çınarı kendilerinin diktiğini dile getirmektedir (Resim 10). Çınarın büyüme sürecine tanıklık edecek bir su ögesi metaforu oluşturulmak istenmiş olabilir. Aynı zamanda çınar altında tartışılan yeni fikirlere, yeni projelere, öğrencilere ve akademisyen-

lere gölge veren bir gelecek teması da düşünülebilir. Bu havuz aynı zamanda su kanalına bağlanarak merkez içinde bir nokta görevi de üstlenmektedir. Sığ havuz, sakinliği ve durgunluğu anlatırken diğer tarafta kanala bağlanmayan dönerce havuz hareketi ve enerjiyi vurguluyor olabilir (Resim 11).

Resim 10 Sığ Havuz ve Çınar Ağacı, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Resim 11 Sığ Havuz ve Çınar Ağacı, Olbia Sosyal Merkezi, Antalya (Bektaş, C., Salt Araştırma Arşiv) Url-1

Olbia Sosyal Merkezi ve Ağa Han Mimarlık Ödülü

Türkiye'den Olbia Sosyal Merkezi, arketipleri yeniden yorumlayan bir sembolizm ile karşımıza çıkmaktadır. Bu dilin, 80'lerin Türkiye'sinde, mimari kimlik arayışları içerisinde oldukça belirgin bir yeri de vardır. Çok tanınan postmodern metaforların kullanıldığı bu yapı, bütündeki doğru kompozisyon, sağlam bir detay anlayışı, duyarlı ölçek gibi nitelikleriyle yerleşke içerisinde öğrenci ve öğretim üyelerinin severek kullandığı yeni bir iletişim noktası olmuştur (Erkarlan, 2001, s. 16-17).

2001 yılında Mimarlık Dergisinde Erkarlan tarafından yayımlanan söyleşide Olbia Sosyal Merkezi ile ilgili Bektaş'a ait konuşmalara yer verilmiştir. Söyleşinin yapı ile ilgili kısımları aşağıda yer almaktadır:

Ö. Erkarlan: Projenizin jüri raporunda sihirli bir cümle var. "Suyun ve diğer tarihsel elemanların kullanılışı dikkat çekicidir- dahası bu referanslar yalnızca imite etmiyor, bunun yerine geçmişle yeni bağlantılar kuruyor". Geçmişle yeni bağlantılar kurmak üzerine nice retorikler üretildi, kavramlar mitleştirildi. Olbia Merkezi özelinde buna nasıl ulaştığınızı anlatır mısınız? Kavramlar birdenbire mimarlık diline indirgenince gizemini yitirir. Ama bundan çekinmiyorsanız, mimarlığın otonom terimlerine bu kavramları tercüme eder misiniz? (Erkarlan, 2001, s. 20).

C. Bektaş: Benim derdim, onları bir araya getirmek ve onlara yalnızca suyla ilgili bir iki şeyi söylemek oldu: "Devamlı değişeceksiniz, değişmediğiniz gün ölmüşünüz demektir. Akıyor zaman ve siz bu zamanın içinde zorunlusunuz gerçekten kendinizi de güzelliklere doğru akıtmaya, bunun için çabalamaya..." Orada bazı şeyler var. Su dönüyor örneğin. Tabii ki su Hititler'den beri bir simge, Selçuklu da kullanmış, Osmanlı da kullanmış. Hiçbirisinde bağnazlık yok. On iki metre çapında bir su, taşların arasındaki ek yerinden akarken bir hışırtı çıkarır. Bunun hem dinginleştirici, hem yoğunlaştırıcı etkisi vardır. Osmanlı'da da su bir meditasyon. Ama onun ötesinde benim istediğim yoğunlaşma. Mevlana suyun yanında söyleşiyor, tartışıyor. Onu, o kadar kocaman yapışımın sebebi de bu. Gelsinler kıyısında otursunlar, tartışınlar, söyleşsinler (Erkarlan, 2001, s. 21).

Ö. Erkarlan: Cengiz Bektaş "Değişmezsem ölmüşüm" diyor, peki geçmişle yeni bağlantılar kurmak için hep aynı yolu mu seçer, farklı tutumlar mı sergiler? (Erkarlan, 2001, s. 21).

C. Bektaş: Mimarlık tarihi profesörü bir hanım geldi. Beni de çağırdılar, gittim. Bir sabah saat dokuzda girdik yapıya, saat dörttü, hala dolaşılıyor, konuşuyorduk.

Sonra dedi ki "Ben hiç bir yapının içerisinde bu kadar uzun kalmadım. Ama hiç aynı yerde olmuş olmak duygusu da yok içimde", işte o, akan su benim için. Sadece zaman akıyor. Yani o oylum da akıyor (Erkarıslan, 2001, s. 22).

2001 yılı Ağa Han Mimarlık Ödülleri teknik inceleme özetinde EIKerdany tarafından, yapıdaki su elamanları ile ilgili açıklamalara da yer verilmiştir. İngilizce hazırlanan teknik inceleme özetinden yapılan çeviri sonucunda, su ile ilgili kısımlar hakkında şu bilgilere ulaşılmıştır:

Su, proje düzenini etkileyen önemli bir faktördü. Sitenin en yüksek noktası olan kuzeybatıda, 10 santimetre derinliğinde, çok yumuşak şelalelere sahip bir su kanalı, ana eksen boyunca akarak tasarımı iki yürüyüş yoluna ayırır. Su kanalı ve onun ikiz yürüme yolları, merkezin iki ana alanını birbirine bağlar. Kuzeydeki alan, oditoryum kompleksine ve ana restorana bakmaktadır. Oldukça büyük bir sessiz su havuzu alanı, merkezleri ve ana su kanalına bağlanır. Bu arada her saat çınlayan saat kulesi, patikanın yanında güneşe yerleştirilir. Yan tarafta, bireysel yansıma veya küçük gruplar için de etkileşim alanları küçük bir basamaklı koltuk çukuru kullanılmıştır (EIKerdany, 2001).

Güney mekânın ortasında sarmal bir su çeşmesi vardır. Bu ögenin şekli Tunç Çağı, "yüzen zaman veya zaman süzülüyor" isimli Hitit sembolünü andırır. Suyun sesi çok hoş ve rahatlatıcıdır. Çeşme ve saat kulesi, çelişkili ama birbirini tamamlayan konseptleri temsil eder (EIKerdany, 2001).

Düzenleyici bir kavram olarak su unsurlarıyla birlikte mekânların ve kütlelerin akışı doğal ve kendiliğinden görünür; genel etki çok keyiflidir. Ortasında su ve her iki tarafında ağır taş binaların yanında delikli pergolalar bulunan hafif kıvrımlı patika, kompleksin hem içinden hem de dışından sürekli değişen bir bakış açısı sağlar. Bu zengin görsel deneyim, tekrarlayan ritimleri, hassas melodik varyasyonları ve beklenen doruk noktasıyla klasik Türk müziğini hatırlatır (EIKerdany, 2001).

Su, projenin peyzajında önemli bir unsur olmaktadır. Nisan ayı sonlarında gerçekleştirilen inceleme ziyaretinde, kanal yeterince dolu olmasa da, şelalelerin sesi keyifli ve rahatlatıcıdır. Binaların ve kaldırımların kaba taşlarının suyun pürüzsüzlüğüyle yan yana gelmesi keyifli ve düşünceli bir kontrast yaratır. Kompleksin görsel boyutlarına ek olarak, zilin saati ve akan su duygusal bir ses kalitesi ekler (EIKerdany, 2001).

Kent için eski bir kelime olan Olbia isminin, halk oylamasıyla seçildiğini de bu açıdan belirtmekte fayda var. Mimari yapısı nedeniyle, projenin insanlara eski

şehirleri hatırlatıyor olması ve projenin eski Antalya'ya benziyor olmasından dolayı halk ile kolay özdeşleşebilmektedir.

Bilimsel Araştırmalarda Su Hafızası Tartışması

İnsanlar bir süredir su gibi maddelerin gerçekten bir hafızası olup olmadığı konusunda tartıştılar. Bununla birlikte, 1988'de Nature dergisinde, birçokları tarafından yalnızca hayvanların, özellikle de insanların bir niteliği olarak kabul edilen bu özelliğin deneysel gözlemine bildirmeyi iddia eden gerçekten şaşırtıcı bir makale yayınlandı. Jacques Benveniste başkanlığındaki bir ekibin makalesi, aşırı derecede seyreltik biyolojik ajanların ilgili biyolojik sistemleri tetikleyebildiğini gözlemlediğini iddia etti (Dunning-Davies, 2011).

Sonucun özü, bir antikorun sulu bir çözeltisinin, herhangi bir numunede tek bir molekülün bulunma ihtimali göz ardı edilebilecek kadar seyreltildiğinde bile biyolojik bir tepki uyandırma kabiliyetini korumasıdır. Böyle bir faaliyetin fiziksel temeli yoktur. Benveniste deneylerinin biyofiziksel temelini verdiğini iddia eden bir makalenin ortaya çıkmasıyla, şimdi sorgulanan bu son cümlenin ve bu notun amacı, hayati öneme sahip olabilecek bu çalışmaya dikkat çekmektir (Dunning-Davies, 2011).

The Independent (2006) tarafından orijinal olarak yayınlanan "Moleküllerin Hafızası" makalesinde, su teorisinin hafızasının basitleştirilmiş bir analogisi, Lionel Milgrom tarafından yazılmıştır:

Kendi başına bir ses üretemeyen, ancak yüzeyine kazınmış onu yaratma araçlarına sahip olan bir CD gibidir. Sesin duyulması için bir elektronik amplifikatör aracılığıyla çalınması gerekir. Tıpkı Pavarotti veya Elton John'un CD'de yalnızca bir "hafıza" olarak olması gibi, su da çözünmüş ve yok olan moleküllerin sinyallerini ezberleyebilir ve yükseltebilir. Moleküllerin orada olması gerekmez, yalnızca içinde çözündükleri çözelti üzerindeki "izleri" vardır (Hutchinson, 2018, s. 12).

Bu noktada, su belleği teorisi, teorisinin kanıtlanması için halen araştırma ve deneylerden geçmektedir. Teori kabul edilirse, kristal kafes fazındaki suyun "süper sıvı" veya "kuantum sıvısı" olarak sınıflandırılması mümkündür (Delinick, 2006, s. 143).

Hahnemann, büyük içgörüsü ve sorgulayıcı zihniyle, Homeopatik Çözümlerin Aşırı Azaltılması Üzerine Notlar adlı makalesinde (Dudgeon, 2004, s. 765) moleküllerin görünmeyen dünyasının olasılıkları hakkında şöyle yazdı: Milyonda veya milyarda bir gelişimde tıbbi maddelerin küçük parçacıklarının, doğası hak-

kında en ufak bir kavrayış bile oluşturamadığımız atomların daha fazla bölünmeye duyarlı olmayan atomlar haline geldiklerini kim söyleyebilir? (Hutchinson, 2018, s. 13-14).

Cengiz Bektaş ve Su Belleği Söylemi

“SU sözcüğünü tersinden okursanız US oluyor ayrıca... Us, akıl demek...” (Bektaş, 2003, s. 12). Türkçe için varsayılan bu benzetme su ve bellek bütünleşmesinde ele alınabilir mi? Cengiz Bektaş’ın (2013, s. 6-7) Can Suyu kitabında yer alan “Uygurluklar” başlıklı şiirinde:

Sular gibi

Karışıyor sesleriniz

Seslerinize yüreğim

dizeleri ile Olbia Sosyal Merkezi planındaki akışkan mekân düzeni ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin havuz kenarlarında oturup birbirleri ile fikir alışverişi yaptıkları alanlarda bu dizelerin yansımaları görülmektedir. Şiirin devamında:

Yonttuğum taşta

Diktiğim gülde

Can Suyunda Sesiniz

diye devam eder. Burada çok sığ bir tasarıma sahip olan ve su kanalına bağlanan havuz ve ortasındaki çınar ağacı şiir ile ilişkilendirilebilir.

Derine inen

Kökün sesi

Coşkunun

dizeleri ile devam eden şiir, çınar ağacının zamanla yaşlanacak olması ve suyun bu duruma tanıklık edebilmesi öngörüsü ile bir bellek oluşturabilir.

Cengiz Bektaş’ın (2013, s. 15) Can Suyu kitabında yer alan “Dımışkıda Avlu” başlıklı bir diğer şiirinde:

Elceğiz avlu

Su sesi dolu

Yudu arıttı beni

geçmişteki arketipler üzerinden suyun özelliklerinden bahsedilebilir. Devamında:

Burada su

Bir yapı

Bir şiir

İçinde eridiğim

dizeleri ile insan mekân ilişkisi arasındaki yansımayı suya aktardığı görülebilir. Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 47) Su Belleği kitabında yer alan “Su Belleği” başlıklı şiirinde Olbia'da amaçlanan tasarım kaygısının ifade edildiği söylenebilir.

Kimse gözgöze değil

Epeydir

Varlamıyor kimse kimseyi

dizelerinde aslında kampüste henüz Olbia Sosyal Merkezi yapısının olmadığı zamanki halini ifade ediyor olabilir. Bu yapı sayesinde kampüsü ve kullanıcıları birbirine bağladığı, iletişim kurdurduğu söylenebilir.

Su, bellek ve yaşam ile bağlantılı olan bir başka dizeleri ise Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 50) Su Belleği kitabında yer alan “Çoban Türküleri” başlıklı şiirinde yer almaktadır.

Tam orada olmalıydı kutsal çeşme

Öncemiz sonramız

Suyla

Cehennemi bilene

Cennet

Böyle yazılmalıydı toprağa

dizelerinde su mitosları ile ilişki kurulabilir. Geçmiş ve gelecek bağlantısı su üzerinden toprağa aktarılabilir. Mitolojide toprak ve su, eş olarak nitelendirildiği için burada toprağı besleyen su anlayışı ile bellek aktarımı karşımıza çıkabilir.

Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 61) Su Belleği kitabında yer alan “Bergama Yontucusu” başlıklı şiirinde:

Toprakta eşi

Ölümsüzleşmeli

Öz suyumu verdim

Bütün gün

Akanta

Terimle suladığım şiirimi

dizeleri aynı bellek aktarımını desteklemektedir.

Bektaş'ın geçmişi ile ilgili bellek bağlantılarını tasarımlarında görmemiz mümkün olabilir. Bellekteki kalıntıların tasarım ile buluşması mimar ve yapı arasındaki bağı güçlendirebilir. Kampüsün içerisinde Olbia antik kentinin yer alması sebebiyle de hafıza ve kimlik ön plana çıkmaktadır. Geleneksel malzemelerin ve yeni teknoloji malzemelerinin harmanlanarak kullanıldığı da görülebilmektedir. Bu malzemelerin yanında su en önemli öge olarak yer almaktadır. Çalışmanın

bu bölümünde, belleğin Bektaş'ın tasarımlarındaki su ile ilişkili olabilecek kısımları incelenmiştir.

Olbia Sosyal Merkezinde Su ve Bellek İlişkisi

Olbia Sosyal Merkezinde bellek kavramına yaklaşım suyun yansıması, sesi, rengi ve hareketi gibi özellikleri üzerinden yapılacaktır. Bellek tanımı Türk Dil Kurumu sözlüğünde; yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin olarak en temel şekilde tanımlanmıştır (Url-7).

Cengiz Bektaş'ın dönerce olarak tasarlamış olduğu, traverten etkisi veren havuzda özellikle kendi belleğinden aktarımlar yaptığı görülebilir. Traverten etkisinin, Bektaş'ın Denizli şehrinde doğmuş ve büyümüş olduğu düşünüldüğünde, Pamukkale travertenlerinden gelen bir bellek yansıması olduğu söylenebilir.

Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 21) Su Belleği kitabında yer alan yansıma ile ilgili bir başka şiir başlığı da "Yansı"dır.

Yalnızlığımın

Yansıdığı yerden

Geçtin

ile Olbia Sosyal Merkezinde insana eşlik eden su kanalı ile bağlantı kurulabilir. Etrafta kimse olmasa bile size eşlik eden bir yalnızlıktan ve bu yalnızlığın patika yanındaki suya yansımasından bahsediyor olabilir. Şiir:

Biriktikmeydim

Ne bileceksin

dizeleri ile son bulmaktadır. Suda biriken yalnızlık ve bellek burada işleniyor olabilir. Olbia antik kentinin kültürel bir miras olarak oluşturduğu hafıza ve katmanlaşma ile bağlantı kurulabilir.

Yapıda buluşma noktaları olarak gösterebileceğimiz su kaynaklarından biri olan sığ havuz Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 27) Su Belleği kitabında yer alan "İnsan Olmak" başlıklı şiiri ile bağlanabilir.

Bütün yolları

Birleştirdim suları

Bir kulacım bütün zaman

dizeleri saat kulesi, çınar ağacı ve havuz üçlüsünü bellek oluşturma açısından destekleyebilir. Çınarın gölgesinde saat kulesinden gelen ses ve su titreşimi ile orada bir mekân oluşumu sağlanıyor olabilir.

Cengiz Bektaş'ın (1970, s. 48) Akdeniz kitabında yer alan “Sular” başlıklı şiirinde de zaman-mekan ilişkisini destekleyen dizeleri var diyebiliriz.

Sular akıyor her yerden bütün denizlere şimdi

Dere ırmak çok çok büyük sular

Merhaba ey zaman birimi

Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 63) Su Belleği kitabında yer alan “Midilliden Azraya” başlıklı şiir dizeleri, kuzeyde yer alan havuz ve çınar ağacı metaforu ile örtüştürülebilir.

Su

Bin canlı

Koskoca bir çınar

Bin yaşı

dizelerinde doğa ve mitoloji üzerinden gerçekleşen anlatının mimari ile buluşması görülebilir. Can ve yaş kelimelerine burada dikkat çekmek gerekirse, suyun canlı olduğu söylenebilir mi? Çınarın yaşına suyun can vermesi gibi de yorumlanabilir. Buradan tekrar tasarım kararlarına bakılacak olursa, çınarın yaşına can veren suya eşlik eden zamanın, orada bir saat kulesi olarak temsil edildiği görülebilir. Bu kurgu birbirinden ayrılamaz, belli bir çarkın içinde dönen ama yine de özgür bir ortam olarak değerlendirilebilir. Su kanalı ile ilişkilendirilebilen bir başka eseri ise:

Yeraltındaydım

İncecik bir suyla

Atlıyordum basamakları

Yürüyordum taş yolda

Duvarı tonozu taş

dizelerini barındıran Cengiz Bektaş'ın (1998, s. 59) Su Belleği kitabında yer alan “Türküsün Halkım” başlıklı şiirdir. Derinliği fazla olmayan kanalın sessizce basamaklardan akarak tüm tasarıya eşlik eden duruşu neredeyse bu anlatı ile birbir örtüşebilmektedir. Üzerindeki adım basamakları ile insan ve su arasındaki iletişimi, geçirgenliği ve muğlaklaşmayı kurguluyor olabilir.

Bir sosyal merkezde suyun bu kadar ana öge olarak ele alınması hem bölgesel iklimlenme anlamında fiziksel olarak, hem de semantik, tinsel arınmanın yollarını aramak olarak yorumlanabilir. Suyun, mekân kullanıcılarının kendilerini yalnız hissetmemeleri ve olgusal anlamda iletişim kurabilmeleri açısından, tasarımda önemli bir yer tuttuğu kanaatine varılabilir.

SONUÇ

Bu çalışmada, Olbia Sosyal Merkezi üzerinden suyun bağlayıcı gücü ile bellek oluşturabilme ihtimali üzerine inceleme yapılmıştır. Bektaş'ın tasarımlarında su ögesi kullanımı ve arketipler ile bağlantı kurma konusu oldukça fazladır. Su ögesi şiirlerinde, denemelerinde ve kitaplarında da fazlaca karşımıza çıkmaktadır. Bütün bunların üzerinden bir bağlantı kurulabilir mi düşüncesi ile bu çalışma ele alınmıştır. Bektaş şiirlerindeki su imgesi ile Olbia Sosyal Merkezi su elemanları arasındaki ilişkilerin kurulabilmesi amaçlanmaktadır.

Suyun hafızası konusu bilimsel olarak araştırılan bir alandır. Henüz doğruluğu ispatlanamamış olsa da bu alanda yapılmış olan deneyler ve yayınlanmış makaleler mevcuttur. Suyun mekânsal algısı sayesinde insanlar arasında bağları güçlendiren bir öge olduğu savına varılabilir. Olbia Sosyal Merkezinin kullanıma açılmasının ardından artan öğrenci başarısı da bu durumu destekleyici niteliktedir.

Vaziyet planında görülen su kanalının kıvrılarak ilerlemesine eşlik eden pergolalar ile oluşturulan tasarımda, bir antik kent stoası kurgusu görüldüğü söylenebilir. Kıvrılan su kanalına bağlanan havuz iklimlendirme gibi kaygıların yanı sıra yakınında bulunan saat kulesi ile ilişki içerisindedir. Zaman kavramı, yaşam ve bellek ilişkisi saat-çınar-su üçlemesi üzerinden aktarılabilir. Bir tasarım kararı olarak kademeli havuzun bu kanaldan kopartılması düşüncesi ile ayrı bir bellek-zaman ilişkisi kurulabilir. Sonuçta her ikisinin de ortak noktası olan zaman kavramı, hayatın akışını su ile bütünleştirip mekâna dağıtmaktadır. Su ögesi bütün tasarımı bağlayan bir güç olmakla birlikte merkezin kendi içinde sürekli dönüşümünü de sağlayan bir olgudur.

Su kanalları içine yerleştirilen adım taşları ile suya temas ederek karşıdan karşıya geçişte, suyun bir ara kesit oluşturduğu söylenebilir. Görünmeyen bir su duvarı etkisi ve ona müdahil olma, tekrar su ile iletişim kurma bu durumu mekânsılaştırabilir. Suyun mekânsal düşünülmesi metaforik anlamda sağlanabilir. Edebiyat, fen bilimleri gibi farklı disiplinler üzerinden giderek su üzerinden mekânsal bir bellek arayışı sağlanabilir.

Geçmişte mekân içinde su sesi kullanımını, yeni uygulamalar ile tekrar ele alması da sürekliliği sağlamaktadır. Malzemelerin birbiri ile olan ilişkileri de ön plana çıkmaktadır. Tarihe tanıklık etmiş bir mekânın taşları içinden akan suyun sesi, bellekte çeşitli algılar oluşturabilir. Kişinin yaşadığı mekân üzerinden bu yöntemle incelemeler yapılarak insan-mekân arasındaki sorunlar çözümlenebilir.

İnsan mekânı, mekân da insanı dönüştürdüğü düşüncesi ile bu yöntem mimari alanda çalışılabilir.

Sürekli bir akışın ve dönüşümün içinde çevreyi algılamaya çalışmak bir gerçeklik olabilir. Bu gerçekliği Olbia Sosyal Merkezi ve Cengiz Bektaş'ın "Su Belleği" söylemi üzerinden sorgulanabilir hale getirmek mimaride yeni perspektifler açabilir. Bu yöntem ile insan mekân arasındaki etkileşimin aktarılacağı düşünülmektedir. Suyun algısal olarak bellekte kalan bilgileri nasıl etkilediği üzerine bir tartışma ortamı açmak ve mekânın bellekteki kalıcılığında su öğelerinin önemini vurgulamak yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Acun, H. (2010). *Türk Kültüründe Taşlar* (1. bs.). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Aksu. Ö. (2007). *Yerel Kültür ve Mimarlık İlişkisi: Cengiz Bektaş Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aristoteles. (2019). *Metafizik* (5. bs.). (Y. G. Sev, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Bektaş, C. (1970). *Akdeniz* (1. bs.). Ankara: Dost Yayınları.

Bektaş, C. (1998). *Su Belleği* (1. bs.). Ankara: Doruk Yayıncılık.

Bektaş, C. (2001). *Su Gölgesi* (1. bs.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Bektaş, C. (2002). *Sular Akıyor* (1. bs.). İstanbul: Literatür Yayınları.

Bektaş, C. (2003). *Su İnsan* (1. bs.). İstanbul: Literatür Yayınları.

Bektaş, C. (2013). *Can Suyu* (1. bs.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Bektaş, C. (1991). Korumak, *Mimarlık Dergisi*, 244, 72-73.

Bahadır, E. (2014). *Mekân Tasarımlarında Kimlik Oluşum Süreçleri ve Yersizleşme Kavramının İrdelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Boyut Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi 4. (2001). *Cengiz Bektaş*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu

Erkarıslan, Ö. E. (2001). Ağa Han Mimarlık Ödülleri Sekizinci Dönemini Tamamlarken, *Mimarlık Dergisi*, 302, 13-17.

Erkarıslan, Ö. E. (2001). Ağa Han Ödülleri Çevresinde: Cengiz Bektaş ile Bir Söyleşi, *Mimarlık Dergisi*, 302, 18-22.

ElKerdany, D. (2001). *Aga Khan Award for Architecture 2001*, Olbia Social Center Technical Review Summary.

Gezgin, D. (2016). *Su Mitosları* (2. bs.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Hutchinson, S. L. (2008). *The Memory of Water - A Critical Analysis of the Science behind a Homeopathic Theory*. Independent Research Project, Toronto School of Homeopathic Medicine, 8-14.

Örmecioğlu, H. T., Er Akan, A., Şanlı, İ. ve Şekerci, Y. (2020). Bir Cengiz Bektaş Yapısı: Olbia Sosyal Özeği, *Mühendislik ve Mimarlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar*, 119-129.

Özak, N. Ö. ve Gökmen, G. P. (2009). Bellek ve Mekân İlişkisi Üzerine Bir Model Önerisi, *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 8, 2, 145-155.

Perales, D. M. (2019). *Water Memory*, Radford University Department of Chemistry.

Şanlı, İ. ve Ömercioğlu, H. T. (2018). 20. Yüzyıla Ait Nitelikli Kültürel Miras Örneklerinin Korunması Sorunu: Olbia Kültür Merkezi Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 60, 591-596.

Yılmaz, T., Zırhlioğlu, B. ve Olgun, R. (2013). Üniversite Yerleşke Alanlarında Su Kullanımlarının İncelenmesi: Akdeniz Üniversitesi Örneği, *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3, 7, 13-21.

Url-1 < <http://archives.saltresearch.org> >, erişim tarihi 20.10.2020.

Url-2 < <http://www.arkiv.com.tr/> >, erişim tarihi 20.10.2020.

Url-3 < <http://mimdap.org> >, erişim tarihi 20.10.2020.

Url-4 < <http://archnet.org/sites/4644/publications/1050> >, erişim tarihi 08.11.2020.

Url-5 < http://twitter.com/Seda_Ozen >, erişim tarihi 10.11.2020.

Url-6 < <http://twitter.com/aerztinelif> >, erişim tarihi 10.11.2020.

Url-7 < <https://sozluk.gov.tr/> >, erişim tarihi 10.11.2020.

Url-8 < <https://www.google.com/intl/tr/earth/> >, erişim tarihi 26.01.2021.